

PRAWO
I OBYWATEL

Marek Wąsowicz

PRAWO I OBYWATEL

Rzecz o historyczno-prawnych korzeniach
europejskiego standardu ustrojowego

Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR
Warszawa 2015

Recenzja: prof dr hab. Wojciech Witkowski

Redaktor prowadzący: Łukasz Żebrowski

Redakcja i korekta: Anna Kaniewska

Projekt okładki: Katarzyna Juras

Na okładce wykorzystano zdjęcie fresku Ambrogia Lorenzettiiego
Alegoria dobrych rządów, Palazzo Pubblico w Sienie, Google Art Project

Publikacja dofinansowana przez Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytetu Warszawskiego

Copyright © 2015 by Wydawnictwo Naukowe Scholar Spółka z o.o.

Copyright © 2015 by Marek Wąsowicz

ISBN 978-83-7383-743-0

Wydawnictwo Naukowe Scholar Spółka z o.o.

ul. Wiśłana 8, 00-317 Warszawa,

tel./fax 22 828 93 91, 22 826 59 21, 22 828 95 63

dział handlowy: jak wyżej w. 105, 108

e-mail: info@scholar.com.pl

www.scholar.com.pl

Wydanie pierwsze

Skład i łamanie: WN Scholar (*Stanisław Beczek*)

Druk i oprawa: Mazowieckie Centrum Poligrafii, Marki

*Nikt też u nas żadnego rzędu nie uznaje,
jeżeli mu się sam dobrowolnie nie poddał...*

Jan Zamoyski na elekcji w 1575 r.

*Tęgo wolnością nie mamy zwać, iż kto podług swej woli żyje,
ale to jest prawdziwa wolność a swoboda, żyć podług prawa.*

Łukasz Górnicki

Spis treści

Wstęp	9
Europejski standard ustrojowy	13
Konstytucjonalizm	18
Rozdział I	
Geneza konstytucjonalizmu	25
Tradycja praw fundamentalnych	27
Konstytucja jako przekształcony mit założycielski	30
Prawo jako narzędzie konstytucjonalizacji państwa	36
Filozoficzne podstawy konstytucjonalizmu	50
Dwa modele regulacji konstytucyjnych – amerykański i francuski	72
Rozdział II	
Głowa państwa	87
Doświadczenia antyku: princeps, cesarz	88
Tradycja germańska: wódz i sędzia	93
Władza królewska w średniowieczu: od patrymonium do pojęcia Korony	98
Reguły następstwa tronu: elekcja i sukcesja dynastyczna	105
Król jako władca absolutny	110
Monarcha jako konstytucyjna głowa państwa	114
Republikańska głowa państwa – prezydent	117
Rozdział III	
Tworzenie prawa	131
Doświadczenia antyku: <i>leges, senatus consulta</i> , konstytucje cesarskie	132
Tradycja germańska: dominacja prawa zwyczajowego	136
Król w parlamencie: przykład równowagi między władzą i zgromadzeniem stanowym	139
Król jako wyłączny prawodawca – przykład Francji	147
Ustawa jako wyraz woli powszechnej – dorobek oświecenia	153
Struktura parlamentu – jednoizbowość czy dwuizbowość	158
Skład parlamentu – zasada reprezentacji	162
Tok ustawodawczy	169

Rozdział IV	
Zarządzanie państwem	177
Doświadczenie antyku – <i>polis</i> i cesarstwo	179
Tradycja germańska – ustrój rodowy	184
System lenny jako sposób zarządzania państwem	188
Zarząd państwa stanowego – rozwój służb publicznych	194
Administracja w dobie absolutyzmu	200
Rozwój zarządu lokalnego w czasach nowożytnych	210
Rozbudowa zarządu państwa w XIX wieku – jurydyzacja administracji	216
Rozdział V	
Wymiar sprawiedliwości	227
Doświadczenia antyku – obywatelska <i>beliaia</i> i rzymska procedura	228
Tradycja germańska – wiec	231
Król jako najwyższy sędzia	232
Kształtowanie się niezawisłości sędziów – przykład angielski	234
Oświeceniowa krytyka wymiaru sprawiedliwości	238
Sądownictwo jako trzecia władza	242
Edukacja prawników	248
Rozdział VI	
Obywatel	261
Doświadczenie antyku – obywatel na agorze i na Forum Romanum	262
Tradycja germańska – od wiecu do przedstawicielstwa stanowego	274
Przedstawicielstwo stanowe jako współuczestnik rządów	280
Miasto jako przestrzeń publicznej aktywności	289
Doświadczenie absolutyzmu – próba ograniczenia reguły reprezentacji	299
Obywatel i jego prawa podmiotowe	302
Pierwsze deklaracje praw człowieka i obywatela	313
Zakończenie	317
Zestawienie bibliograficzne prac przywoływanych bezpośrednio lub cytowanych	333
Źródła ilustracji	339
Indeks nazwisk	341